

CAPITOLUL 6.

PE CALEA DEZVOLTĂRII UMANE DURABILE

Ștefan cel Mare:
*“Moldova n-a fost
 a strămoșilor mei,
 n-a fost a mea și
 nu e voastră, ci a
 urmașilor voștri
 ș-a urmașilor
 urmașilor voștri
 în veacul vecilor.”*

**Din Barbu
 Delavrancea, drama
 „Apus de soare”**

Pentru Moldova a trecut primul deceniu al perioadei de tranziție. S-au schimbat multe, dar drumul către autentică democratizare și propășire a societății rămâne pavat doar cu bune intenții. Tranziția concepută și acceptată în teorie, dar nerealizată consecvent în practică, nu a adus încă prosperitate și stabilitate, discreditând astfel idea fundamentală a democratizării. Deziluzia este totală și unanimă.

Bilanțul general al dezvoltării umane în Republica Moldova după un deceniu al tranziției este descurajant. Țara se zbate în capcana unei crize: calitatea și nivelul vieții populației s-au înrăutățit, sărăcia a atins cote alarmante; economia se află în stagnare; datoriile statului depășesc limitele solvabilității devenind o povară insuportabilă pentru generațiile de azi și cele următoare; se manifestă instabilitatea, incertitudinea, corupția, desconsiderarea legislației, a instituțiilor statului.

Procesul de remodelare a sistemelor social-economice se izbește de dificultăți mari, comune aproape pentru majoritatea țărilor în tranziție. Problema esențială a acestor țări este incapacitatea asigurării condițiilor favorabile dezvoltării umane în ritmurile necesare creșterii productivității, extinderii accesului echitabil la opțiuni, democratizării reale a societății.

În Raportul de Dezvoltare Umană (PNUD, 1998) pentru Europa și CSI se menționează că “națiunile noi” demarând reformele, au procedat la diminuarea rolului direct al statului în soluționarea problemelor sociale, fără a institui nimic în schimb. Se apreciază că, probabil, aceasta a fost eroarea fundamentală a mileniului. În raport se menționează că țările în tranziție ar trebui să meargă pe calea reformelor treptat, fără a se avânta să pătrundă imediat pe piața mondială.

După cum arată practica țărilor din Europa Centrală și de Est și țările CSI în

tranziție, prezumția că popoarele și guvernele din această regiune vor putea asimila ușor și pune în aplicare noile valori democratice, inclusiv mecanismele economiei de piață, nu s-a confirmat. O excepție relativă în țările care au reușit să implementeze cu succes reformele — așa ca Slovenia sau Polonia. Pe de altă parte, în țările în tranziție mișcarea spre o nouă configurație socială și economică are loc pe fundalul unui progres accelerat al țărilor avansate, care nu poate fi ignorat.

Astăzi guvernele oricărei țări din lume iterează necesitatea reformelor, schimbărilor în domeniile de bază ale vieții. Pe măsură ce sunt atinse unele obiective, se impune necesitatea unor noi reforme din ce în ce mai radicale. Competiția dictează ritmuri accelerate în promovarea schimbărilor.

În aceste condiții încetinirea reformelor este riscantă. În centrul preocupărilor teoretice și politice, în toate țările, se situează perfecționarea mecanismelor creșterii bunăstării populației (sănătatea, educația, condițiile de trai). La începutul anilor 90 multe din țările ex-comuniste, inclusiv Republica Moldova declaraseră despre dezideratul de a urma modele economice din Suedia, Germania, Japonia, sau Asia de Sud-est, care între timp s-au demodat. Pentru cei întârziați în cursa progresului, studiul acestor modele ar fi util pentru a evita erorile și falsele soluții.

Se știe că modele absolut perfecte și general valabile nu există. Reproducerea lor mecanică în alte țări, de fapt, nu poate avea loc din cauza diferențelor legate de aspectele sociale, piața muncii sau sistemul de educație a populației. În același timp experiența altor țări este bineînțeles utilă, ea poate și trebuie folosită, cu condiția de maximă ajustare a elementelor modelului ales la specificul și condițiile naționale ceea ce în țara noastră nu s-a făcut în suficientă măsură.

Dificultățile complicate cu care se confruntă Republica Moldova vizează, în esență, șansele dezvoltării umane normale în genere - în prezent, în viitorul apropiat, în perspectivă de lungă durată. Printre problemele care subminează eforturile de afirmare a democrației, evoluția economiei de piață și bunăstarea populației trebuie remarcate cele care țin de funcționalitatea instituțiilor statului și capacitățile de reacție a comunității umane la noile provocări.

Republica Moldova este situată într-o zonă geopolitică instabilă, uneori asociată cu imaginea unei regiuni problematice, încărcată de tensiuni latente. Unul din factorii destabilizatorii este autoproclamata „republică nistreană”. Reglementarea diferendului transnistrean realmente este blocată de interesele strategice ale Rusiei care nu intenționează să renunțe la acest teritoriu. Aici continuă să fie dislocată armata 14 rusă, deși există angajamentul Rusei față de Consiliul Europei de a o evacua.

Lipsa integrității țării afectează nu numai autoritatea statului ca instituție, ea aduce prejudicii mari sociale, economice și morale favorizând șantajul, toate formele de economie subterană (contrabanda, traficul de droguri, tranzacțiile ilicite), crima organizată, corupția și altele. Unii agenți din Transnistria încearcă să medieze acțiuni separatiste și în alte zone ale țării. Exemplele nocive sunt contagioase.

Criza funcțională a economiei de piață: scăderea producției, blocarea proceselor de eficientizare a activităților economice, blocajul financiar, lipsa concurenței și dinamismului real al pieții.

Continuarea crizei poate fi catastrofală. Colapsul economic este efectul mai multor cauze: managementul politic inadecvat al tranziției; principiile, modelele și mecanismele de privatizare alese la faza inițială de tranziție la economia de piață, inspirate din ideea justiției sociale, despre care s-a vorbit și în RNDU din anii trecuți; instituționalizarea haotică a mecanismelor economiei de piață, promovarea șovăielnică, inconsecventă a re-

formelor; tăgădnarea aplicării principiilor economiei de piață în managementul economic al statului - amânarea privatizărilor contra numerar, evitarea falimentării întreprinderilor neprofitabile; restructurarea necorespunzătoare a întreprinderilor etc.

Criza morală a societății — corolarul crizei economice — poate discredita tot sistemul procesului de democratizare și reforme. Un șir de experți consideră că ceea ce face dificilă tranziția este criza morală și balastul mental. Criza se manifestă în toate segmentele sociale, începând cu familia și terminând cu clasa politică. Elementele crizei sunt tipice pentru o societate în suferință: economia subterană, corupția, criminalitatea, traficul de influență, delincvența juvenilă, prostituția, bolile sărăciei (tuberculoza, anemia etc.), scăderea interesului către educație, depravarea, alcoolismul, patologii psihice etc.

Există și cauze specifice care afectează climatul moral în societatea moldovenească: lipsa unui cod etic de responsabilitate a instituțiilor statului față de propriile reguli, a transparenței, corectitudinii deciziilor și acțiunilor; încălcarea legislației și normelor stabilite, chiar în raporturile dintre ramurile puterii; perpetuarea vechilor tehnologii de administrare și a criteriilor subiectiviste în promovarea funcționarilor de stat și nu numai; sărăcia, care ruinează conștiința demnității umane și aservește spiritele; blocajul de comunicare și informare corespunzătoare etc.

Lipsa unei strategii coerente pentru întreaga perioadă de tranziție, care ar ține cont de profunzimea realizării reformelor cu estimarea costurilor sociale inevitabile și a surselor de acoperire a acestora. În scurta istorie a tranziției n-au fost elaborate asemenea strategii, deși o logică elementară le presupunea.

Cel mai amplu document de planificare în acest domeniu a fost „Programul de tranziție la economia de piață” (1990), elaborat în baza concepțiilor propuse de experții locali, a experienței Pieței comune, precum și a programelor guv-

ernamentale de tranziție la economia de piață din Polonia, România și Țările Baltice. În acest program sunt descrise toate reformele care au fost realizate total sau parțial la acea perioadă, cât și intențiile ce se dorea a fi atinse atunci: privatizarea proprietății de stat, reformele structurale, atragerea capitalului și tehnologiilor străine, organizarea medicinei de asigurare și multe altele. Semnificative sunt speranțele că “în perioada complicată de tranziție” va fi posibilă “protecția socială a populației prin intermediul împărțirii proprietății de stat”. Se considera că deținătorii acțiunilor vor forma acea pătură largă a agenților economici liberi care “vor contribui la reducerea, într-o anumită măsură, a puterii “economiei fantomă” ceea ce numim noi azi economie subterană. Se considera că prin asemenea împroprietărire vor fi “create pentru toți cetățenii condiții de start egale”. Programul prevedea o protecție socială generoasă pentru categoriile de cetățeni disponibilizați de la întreprinderi în urma reformelor, fără a se arăta sursele de acoperire a acestor cheltuieli.

Ulterior fiecare din cele șapte guverne au activat în baza programelor aprobate de Parlament care nu întotdeauna asigurau continuitatea necesară pentru atingerea obiectivelor pe termen lung. Un factor dominant a devenit aspirația de a câștiga încrederea organismelor financiare internaționale, pentru obținerea de noi împrumuturi.

Cu asistența instituțiilor internaționale a fost începută elaborarea programelor pe termen mediu de restructurare a sferei sociale și lupta cu sărăcia (Banca Mondială, PNUD), restructurarea industriei (UNIDO), agriculturii (USAID, TACIS), infrastructurii - energetica, telecomunicațiile, transportul și drumurile, în domeniul protecției mediului înconjurător. Pentru a acoperi golul în domeniul strategiilor social-economice Guvernul și PNUD au creat proiectul „Strategia de dezvoltare” (analize macroeconomice și sectoriale, prognozarea) realizat de Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR).

În cele din urmă, în baza elaborărilor sus-menționate, un nou program pe ter-

men mediu a fost elaborat de Guvern sub denumirea „Orientări strategice de dezvoltare social-economică a Republicii Moldova până în anul 2005” (noiembrie 1998). Documentul a fost elaborat de Ministerul Economiei și Reformelor cu utilizarea datelor parvenite de la toate ministerele și departamentele, BNM, CISR, Centrul de Studiere a Problemelor Pieței, Agenției pentru Restructurare a Întreprinderilor și Asistență, Agenției pentru Restructurarea Agriculturii și Academiei de Studii Economice a Moldovei. „Orientările strategice” s-au dovedit a fi utile din punct de vedere practic — pentru asigurarea continuității în activitatea guvernelor ce se succedau și pentru coordonarea lucrului departamentelor, inclusiv în domeniul utilizării asistenței tehnice.

Între timp, mai rămâne actuală necesitatea în elaborarea unei *Strategii a Dezvoltării Umane pentru Moldova, care ar pune oamenii în mijlocul tuturor aspectelor procesului de dezvoltare*. O asemenea strategie este bazată pe necesitățile oamenilor, este realizată de oameni și este orientată spre îmbunătățirea vieții oamenilor.

O țară este, în primul rând, o comunitate umană aflată în dezvoltare. De aceea această strategie nu trebuie să fie accesibilă doar pentru generația actuală, ci de asemenea pentru generațiile viitoare.

O asemenea abordare globală se intenționează a fi realizată în cadrul noului proiect PNUD „Moldova-21 Strategia de Dezvoltare Durabilă a Republicii Moldova”, bazată pe principiile Agendei-21 a ONU (Rio de Janeiro, 1992). Aceste principii accentuează atenția asupra următoarelor probleme actuale pentru Republica Moldova:

- fiecare cetățean are dreptul la un trai sănătos, la acces liber la o activitate productivă, la o conviețuire armonioasă cu natura. Drepturile și libertățile omului reprezintă unul din criteriile fundamentale de estimare a gradului de democratizare a societății;
- procesul de dezvoltare a societății trebuie să fie un sistem integral, care ar

agrega optimal echitatea socială, creșterea economică și securitatea ecologică. Standardele de viață în paralel cu productivitatea economică în mod obligatoriu trebuie să se bazeze pe utilizarea rațională a resurselor naturale și un mediu înconjurător sănătos;

- transparența activităților economice ale statului, înlăturarea barierelor la intrarea pe piață și luarea de măsuri în vederea promovării competitivității, reevaluarea priorităților bugetului de stat în favoarea sectoarelor care sunt importante pe termen lung (ocrotirea sănătății, educația, știința, cultura);
- elaborarea și utilizarea mecanismelor de construire a unei societăți civile deschise și democratice, asigurarea securității și dezvoltării libere a personalității, inclusiv a femeilor și tineretului;
- strategia trebuie să aibă o focalizare regională, locală chiar, care s-ar axa pe problemele și necesitățile la nivel local.

Succesul Strategiei de Dezvoltare Umană va depinde probabil de stabilitatea politică și statornicirea instituțiilor democratice în țară. Conflictele politice diminuează substanțial capitalul uman care ar putea fi utilizat mai eficient pentru asigurarea condițiilor dezvoltării umane.

Implementarea Strategiei de Dezvoltare Umană implică crearea unor condiții externe - crearea unui cadru eficient pentru cooperarea Moldovei cu structurile europene și regionale, pentru relațiile bune cu organismele financiare internaționale, și în interiorul țării — o bază pentru un parteneriat între guvern, sindicate, organizațiile publice și partidele politice, în baza unei susțineri din partea populației și apropierii lor de interesele naționale pe termen lung.

Scopul final al Strategiei de Dezvoltare Umană constă în consolidarea capacității Moldovei de a-și crea o cale proprie spre secolul XXI, care ar permite soluționarea problemelor sociale, asigurarea unei performanțe economice de succes în condițiile unui mediu înconjurător sănătos.

CONCLUZII

Zece ani au trecut de când țările din Europa centrală și de est, inclusiv Republica Moldova, au început tranziția spre democrație, economia de piață și o societate civilă.

Republica Moldova ca stat nou din Europa se află la faza inițială de consolidare națională. Anii '90 vor intra în istoria statului ca deceniul tranziției, când au apărut premisele pentru o libertate reală — spirituală și economică, însă pentru populație aceasta a fost o perioadă de lipsuri, de încercări de supraviețuire.

Tranziția a adus dezamăgiri. Spre deosebire de asemenea țări ca Polonia sau Slovenia, slăbiciunea statului și nivelul scăzut al consensului politic în societate nu au permis în Moldova de a implica în măsura necesară rolul de reglementare al statului în procesul de promovare a reformelor. În particular, mecanismele statale, ce trec printr-o criză adâncă, s-au dovedit a fi incapabile de a lansa reformele structurale la timp, de a colecta eficient taxele și a asigura susținerea bugetară a păturilor sărace ale populației.

Deoarece crizele de obicei aprofundează inegalitatea, Guvernul trebuia să reorganizeze sistemul de asistență socială și să întreprindă măsuri pentru protecția păturilor cele mai sărace ale populației de șocurile economice. Până acum aceasta nu s-a realizat.

A produs decepții și reforma proprietății pe baza privatizării rapide în masă contra bonurilor patrimoniale care a fost orientată spre acordarea tuturor a „posibilităților egale de start”. În realitate ea doar a repartizat activele de calitate joasă unui număr mare de proprietari săraci și a canalizat activele valoroase spre cei „ageri și cu relații”. Varianta populistă de privatizare și ritmurile lente ale reformelor în complexul agroindustrial (care este un sec-

tor cheie pentru economia națională!) nu au permis formarea unor proprietari puternici, unei dirijări eficiente a întreprinderilor, ceea ce la rândul său a avut o influență extrem de nefastă asupra dinamicii sectorului real, posibilităților sale de export și angajarea populației în câmpul muncii.

Și pe plan macroeconomic nu au avut prea mare succes eforturile de reducere a inflației și a deficitului bugetului de stat. Nerespectarea legilor, deciziilor judecătoreștilor și slăbiciunea aparatului de stat au încurajat economia tenebră care s-a extins considerabil și a dus la un cerc vicios al corupției, activităților latente de antreprenoriat, a redus veniturile la bugetul de stat, în timp ce discrepanța veniturilor populației s-a majorat dramatic.

Corupția nu numai afectează sever viața de zi de zi a oamenilor, ci de asemenea strangulează inițiativa economică privată a populației, dezvoltarea antreprenoriatului ca forță motrice a economiei de piață și mijloc de „autosalvare” a oamenilor în timpurile grele.

Eficiența socială redusă a reformelor, diferențierea bruscă a veniturilor, neajunsurile în repartizarea rezultatelor evoluției economice („noii bogați” contra „noilor săraci”) s-au manifestat în extinderea zonei sărăciei, în insuficiența acută la stat a resurselor pentru susținerea sferei sociale, în particular a ocrotirii primare a sănătății și a învățământului de bază.

În rezultat s-au înrăutățit substanțial toți indicatorii condițiilor de viață. În 1998 Indicele Dezvoltării Umane pentru Republica Moldova, conform evaluărilor Departamentului Analize Statistice și Sociologie, a alcătuit 0,697 (în 1993 a fost 0,718). Actualmente componentele principale ale IDU pentru țară sunt după cum urmează: produsul intern brut pe cap de locuitor la paritatea puterii de cumpărare — 2042 dolari SUA, speranța de viață la naștere — 67 ani, gradul de alfabetizare a populației adulte — 94,6%.

Aceasta înseamnă că Republica Moldova, în pofida înrăutățirii IDU în ultimii ani, totuși rămâne deocamdată în grupul țărilor cu „nivel mediu al dezvoltării umane”. Printre cele 174 state incluse în clasamentul ONU (Raportul Dezvoltării Umane 1999) Moldova se află pe locul 104. Vecinii sunt Albania, Tunisia, Indonezia, Salvador și alte țări în curs de dezvoltare.

Învățămintele anului 1998. Raportul pe anul 1998 este focalizat pe aspectele cheie ale dezvoltării umane prin prisma securității umane, deoarece anume în acest an a apărut contrastul dintre declararea axării dezvoltării societății spre necesitățile oamenilor și realitățile insecurității umane. Particularitatea principală a anului 1998 conform evenimentelor, indicatorilor și tendințelor în baza cărora este elaborat acest Raport, constă în aceea că în acest an în Moldova a luat sfârșit „prima rundă a reformelor” (de la criza din 1991/1992 până la criza din 1998). În rezultat, de rând cu anumite schimbări pozitive (libertatea omului, liberalizarea activității întreprinderilor, privatizarea pământului în zonele rurale și a apartamentelor la orașe etc.), au apărut pericole reale pentru securitatea umană în prezent și pentru calitatea vieții umane în viitor.

Anume în 1998 totalitatea cauzelor interne (depresia îndelungată în producere, creșterea șomajului și a sărăciei, dezastrul în sfera socială, violența economiei tenebre și a corupției) plus criza financiară regională cu epicentrul în Rusia-principalul partener economic al Moldovei, au pus țara în fața default-ului. Statistica oficială a înregistrat o reducere a PIB cu 8,6% și descreșterea producției industriale și agricole cu 11%. Conform sondajului bugetelor gospodăriilor casnice 46% din populație erau săraci. S-a aprofundat diferențierea socială: diferența dintre cele mai bogate 20% și cele mai sărace 20% ale populației este de 12,6 ori (în 1993-de 7 ori). La 10% „noii bogați” reveneau 47% din consum total al populației, iar la 10% cei mai săraci - respectiv 6%. Au apărut

probleme în asistența medicală și învățământ, s-a înrăutățit alimentarea populației.

Frânarea reformelor în perioada 1996-1998 a arătat clar că chiar dacă există un succes aparent al stabilității la nivel macro, lipsa măsurilor reale de restructurare a economiei va duce la împrumuturi excesive pe piața internă și cele externe și la majorarea datoriei statului. Deservirea datoriei externe mari (1,3 miliarde dolari SUA sau 80% din PIB) deviază resursele de la soluționarea problemelor sociale și în aceste condiții sarcina de bază nu este atât dezvoltarea umană, cât mai exact menținerea potențialului uman. Datoria internă a statului la începutul anului 1999 a alcătuit 1,57 miliarde lei (aproape 200 milioane dolari), iar cheltuielile pentru deservirea datoriei publice sunt de circa 25% din cheltuielile bugetului de stat, în timp ce nivelul admisibil este de cel mult 7%.

Deziluzionate sunt rezultatele sociale ale reformelor incoerente și inconsecvente. Remarcăm că toți acești ani aspectele sociale ale reformelor permanente se aflau pe planul doi. În corespundere cu metodologia aleasă a reformelor, o atenție prioritară a fost acordată stabilizării macroeconomice și privatizării. Eforturile în sfera socială purtau un caracter fragmentar. Chiar și după un deceniu de tranziție lipsește o strategie unică de reformare a sferei sociale.

În final asupra acestui fapt au atras atenția nu numai Guvernul, cât și organizațiile internaționale ce acordă Moldovei asistență financiară și tehnică. Aici este caracteristică recunoașterea că: „Prea des noi ne-am concentrat excesiv de mult asupra economiei, fără o înțelegere suficientă a aspectelor sociale, politice, de mediu și culturale ale societății” (J. Wolfensohn. A Proposal for a Comprehensive Development Framework. Banca Mondială, ianuarie 1999).

Lecțiile anului 1998 au eliberat țara de iluzii. Atât pentru Guvern cât și pentru populație a devenit clar că calea spre economia de piață social-orientată cu rezultate

pozitive atât pentru populație, cât și pentru stat nu va fi scurtă. A apărut necesitatea unei noi politici care ar corespunde într-o mai mare măsură necesităților securității umane în prezent și dezvoltării umane durabile în viitorul apropiat.

De la tactica de supraviețuire spre strategia de dezvoltare. Următorii 2-3 ani pot fi decisivi pentru Republica Moldova și populația ei. Limitele unei serii de indicatori ai securității umane au fost deja depășite și orice deteriorare de mai departe a potențialului uman este extrem de periculoasă pentru viitorul țării.

Întrebarea este: ce corecții trebuie să fie făcute în politica economică, cum de ameliorat situația socială dificilă în Moldova și ce acțiuni au întreprins Parlamentul și Guvernul în această ordine de idei, sau ce planifică aceste instituții să facă?

Anul 1998 a fost primul an al activității noului Parlament și noului Guvern, care și-a declarat următoarele priorități:

- majorarea responsabilității statului pentru rezultatele sociale ale reformelor, restructurarea sferei sociale, focalizarea asistenței sociale;
- restructurarea bugetului, ameliorarea sistemului fiscal și colectarea veniturilor la buget, la fel ca și a contribuțiilor către Fondul Social;
- reabilitarea reformelor structurale în sectorul real al economiei naționale, finalizarea reformei agrare și a celei funciare, stimularea antreprenoriatului;
- reforma fundamentală a administrației locale, cu orientarea spre utilizarea mai eficientă a resurselor regionale - umane, naturale și de producție;
- consolidarea instituțiilor puterii de stat, garantarea dezvoltării democratice a societății, guvernarea legii, respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor;
- ascensiunea spre Europa, formarea societății moldovene în corespundere cu standardele și normele europene, cu o securitate umană la nivel european.

Acum este deja evident că în Republica Moldova instituțiile de stat nu sunt suficient de puternice pentru a menține forțele tranziției. Așteptările populației vis-a-vis de rolul statului nu sunt încă realizate în fapt. Statul a fost inițiatorul reformelor și prin urmare el trebuie să-și asume responsabilitatea pentru rezultatele lor. Soluția trebuie să fie găsită într-un sistem legal puternic și instituții publice transparente care lucrează împreună cu sectorul privat și societatea civilă pentru a realiza o dezvoltare durabilă.

O asemenea abordare trebuie să fie bazată pe o responsabilitate mai mare a cetățenilor pentru starea reală a relațiilor publice și a instituțiilor democratice, dezvoltare a administrației publice locale, rețeaua de ONG-uri, implicând populația în soluționarea problemelor din societate.

Poziția activă a populației este extrem de importantă, pe de o parte în lupta cu corupția, iar pe de altă parte — pentru depășirea sărăciei. Deși pare straniu, însă într-o țară în tranziție aceste două belele sunt legate între ele — mijloacele financiare ce se spală prin canalele corupției nu ajung în mare parte la păturile cele mai sărace ale populației.

Luând în considerare acest fapt, pentru Moldova lupta contra corupției este necesară, atât prin metode juridice, cât și administrative, prin unirea eforturilor Guvernului, factorilor de business, comunității internaționale și a grupurilor din cadrul societății civile.

Politicile de combatere a sărăciei trebuie să fie parte a unei noi strategii a tranziției având ca bază conceptul de dezvoltare umană. În acest caz o atenție deosebită trebuie să fie acordată asistenței sociale direcționate a statului vizând majorarea capacității populației de a-și soluționa problemele sale. În acest scop este necesar de a acorda un suport legal, fiscal și politic pentru business-ul mic și mijlociu, inclusiv cel rural, contribuind la recalificarea forței de muncă, extinderea mobilității forței de muncă.

În afară de aceasta, este important de a stabili condiții ce ar facilita canalizarea mijloacelor financiare spre ramurile legate de dezvoltarea umană. Sunt necesare eforturi pentru a majora capitalul uman (educația, evitarea bolilor, libertatea alegerii), care are o influență pozitivă în viitorul și poate înlocui unele forme de resurse irecuperabile.

Dezvoltarea umană nu poate avansa pe un fundament erodat al securității umane — sociale, economice, politice și personale. Resursele statului sunt limitate și de aceea ele trebuie să fie concentrate asupra soluționării următoarelor sarcini: (i) eradicarea sărăciei, (ii) lărgirea plasării în câmpul muncii, și (iii) protejarea grupelor socialmente vulnerabile (copii, handicapați și oamenii în etate solitari).

Eradicarea sărăciei trebuie să devină preocuparea majoră a factorilor de decizie. Politicile în acest domeniu ar putea combina două elemente: măsuri active și pasive așa cum este preconizat în Programul Național de eradicare a sărăciei. În primul caz accentul va fi pus pe promovarea oportunităților economice pentru cei săraci, care presupune:

- crearea locurilor de muncă publice;
- facilitarea accesului persoanelor sărace la folosirea productivă a activelor;
- diversificarea infrastructurii de servicii în zonele rurale;
- extinderea posibilităților folosirii mai depline a forței de muncă pe care o posedă săracii.

Cât privește măsurile pasive de eradicare a sărăciei ele vor fi realizate în context cu programele de asistență socială și vor prevedea printre altele:

- alocații nominative în bani sub forma de indemnizații lunare copiilor, invalizilor, familiilor numeroase în funcție de venitul mediu pe membru al familiei;

- ajutoare sociale ocazionale (în bani sau natură) persoanelor aflate sub minimul de subzistență;
- servicii de asistență socială la domiciliu grupurilor de populație social dezavantajați.

În domeniul șomajului activitățile preconizate vor avea ca scop întărirea securității locurilor de muncă și a salariilor prin intermediul pachetului de măsuri stipulat în Programul Național de ocupare a forței de muncă pentru aa.1999-2000 cum ar fi:

- încurajarea creșterii economice și a creării locurilor noi de muncă;
- sporirea mobilității profesionale a forței de muncă și creșterea eficienței instituțiilor pieței muncii;
- eliminarea barierelor din calea antreprenoriatului și a micului business;
- eficientizarea măsurilor protecționiste socio-economice a persoanelor neangajate în muncă;
- simplificarea procedurii de creare și înregistrare a activității de antreprenoriat;
- (re)calificarea lucrătorilor disponibilizați.

Referitor la măsurile de protecție socială a categoriilor vulnerabile eforturile vor fi îndreptate la eficientizarea rețelei de securitate socială, în primul rând cel al pensionării, asigurărilor medicale și asistenței sociale. Scopul principal este

de a asigura pentru fiecare persoană formele de bază ale securității și bunăstării umane. Pentru aceasta sistemul nou va oferi opțiunea alegerii, de vreme ce beneficiile vor fi axate primordial la categoriile socialmente defavorizate.

Un suport considerabil de peste hotare este acordat dezvoltării umane în Moldova. Totuși, practica existentă de utilizare a lui nu este sută la sută eficientă. În primul rând, este necesar de a îmbunătăți coordonarea și controlul, și în al doilea rând, o atenție particulară trebuie să fie acordată proiectelor orientate spre atingerea unor scopuri concrete ale dezvoltării umane atât la nivel național, cât și regional (municipalități și comune).

Moldova este un stat european și procesul strategiei de integrare a țării a fost lansat. Sunt de importanță inițiativele politicii externe, armonizarea legislației și a practicii administrative cu UE, consolidarea instituțiilor democratice. Aceasta creează în societate impulsuri de consens civic și transformarea Republicii Moldova într-un stat civilizat, stabil politic, neutral și deschis pentru cooperarea internațională.

În prezent Moldova se află în fața unei noi etape de transformări sociale și economice. Costurile umane ale procesului de tranziție au fost enorme pe parcursul deceniului ce a trecut, și a sosit timpul pentru politici sociale alternative, orientate în mare măsură spre ameliorarea standardelor de viață ale populației și dezvoltarea umană durabilă.

ANEXE:

INDICELE DEZVOLTĂRII UMANE ȘI COMPONENTELE ACESTUIA

A. Notă tehnică privind măsurarea statistică a dezvoltării umane în Moldova

Dezvoltarea umană și elementele sale particulare pot fi descrise utilizându-se diverse instrumente statistice, care indică nivelul actual al dezvoltării și cursul schimbărilor sociale și economice. Aceștia pot fi micro-indicatori (starea sănătății, învățământul, activitatea economică, situația demografică a familiilor, starea materială a membrilor de familie și standardele vieții) sau macro-indicatori (PIB pe locuitor și subvențiile de stat pentru serviciile de ocrotire a sănătății, învățământ, cultură, bunăstarea socială, protecția mediului înconjurător, etc.).

Pentru comparații la nivel internațional a fost construit Indicele Dezvoltării Umane (IDU) care descrie nivelul dezvoltării umane într-o țară anumită în comparație cu alte țări. El este folosit în primul rând ca un criteriu de clasificare a statelor, fiind prea general pentru a descrie nivelul absolut al dezvoltării umane într-o țară. El nu poate fi folosit drept bază unică pentru propunerea unor acțiuni specifice cât privește politica socială, de învățământ, demografică sau ocrotirea sănătății.

1. Calculul Indicelui Dezvoltării Umane (IDU)

Indicele dezvoltării umane cuprinde trei elemente de bază: longevitatea, nivelul de educație și standardul de viață. Longevitatea este măsurată prin speranța de viață la naștere. Nivelul de educație este calculat ca medie aritmetică ponderată între gradul de alfabetizare al populației (cu o pondere de două treimi) și gradul de cuprindere în învățământul de toate nivelurile (o treime). Ca măsură a standardului de viață se utilizează produ-

sul intern brut (PIB) pe cap de locuitor, calculat la paritatea puterii de cumpărare (PPC) în dolari SUA.

Speranța de viață la naștere în Moldova anulului 1998 era de 70,7 ani pentru femei, 63,2 ani pentru bărbați și 67,0 ani — cea medie.

Rata brută de cuprindere în învăță-mânt reprezintă numărul de elevi înscriși într-un nivel educativ, indiferent dacă aparțin sau nu grupei de vârstă corespunzătoare nivelului, ca procent din total populație din grupa de vârstă respectivă. De menționat că în actualul RNDU a fost recalculată rata de cuprindere în instituțiile de învățământ de toate nivelurile (I,II și III) pentru anii precedenți conform recomandărilor UNESCO (Statistical Yearbook,'97), luându-se în considerație și legislația în vigoare. Astfel, pentru nivelul I de învățământ corespunde grupa de vârstă 7-10 ani (Conform Legii Învățământului școlarizarea în Republica Moldova devine obligatorie la atingerea vârstei de 7 ani); pentru nivelul II de învățământ, 11-17 ani și pentru nivelul III - 18-22 ani (pentru nivelul III a fost utilizată durata-standard, recomandată de UNESCO, egală cu 5 ani). În ansamblu, pentru toate trei niveluri corespunde grupa de vârstă 7-22 ani. În rapoartele anterioare rata brută de cuprindere a fost calculată pentru grupa de vârstă 7-24 ani. Pentru 1998 rata de cuprindere în învățământ a fost de 73,4%, fiind superioară nivelului anului 1997 (pentru bărbați rata a constituit 72,1%, iar pentru femei 74,8%).

Gradul de alfabetizare a populației adulte — ponderea persoanelor de 15 ani și peste care au frecventat sau au absolvit o școală sau care știu să scrie și să citească fără a avea școală absolvită în totalul populației de 15 ani și peste. Gradul de alfabetizare în Moldova este dea lungul anilor de 96,4% și este puțin mai ridicat pentru bărbați decât pentru femei — respectiv 98,6% și 94,5%.

PIB pe cap de locuitor calculat la paritatea puterii de cumpărare cu utilizarea cursului oficial de schimb pentru convertirea monedei naționale în dolari SUA nu poate măsura puterea de cumpărare internă relativă a monedelor. De aceea, Proiectul de Comparații Internaționale al Națiunilor Unite a propus calcularea PIB real pe o scară comparabilă la nivel internațional, folosind ca factor de conversie paritatea puterii de cumpărare. Moldova a participat la lucrările de comparații multilaterale pentru anii 1993 și 1996 din cadrul Programului de Comparare Europeană (proiect implementat în comun de către DASS, Eurostat, Comisia Națională pentru Statistică a României și Oficiul Central pentru Statistică din Austria). În baza rezultatelor acestor lucrări s-au efectuat calculele PIB pe cap de locuitor la PPC pe perioada anilor 1993-1998. Menționăm că pentru 1993-1995 PPC s-a recalculat conform modificărilor parvenite în metodologia din 1996.

Componentele IDU în cazul Moldovei, pentru anul 1998, sunt următoarele:

<i>Speranța de viață</i>	67,0 ani
<i>Gradul de alfabetizare</i>	96,4
<i>Gradul de cuprindere în învățământ</i>	73,4
<i>PIB pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare</i>	2042 \$ SUA

Fiecare componentă este comparată cu valori minime și maxime fixe, stabilite de PNUD, acestea fiind: 25, respectiv 85 ani pentru speranța de viață; 0 și 100% pentru gradul de alfabetizare; 0 și 100% pentru gradul de cuprindere în învățământ; 100 și 40000 USD pentru PIB pe locuitor. Pentru primele trei componente, diferența dintre valoarea efectivă și cea minimă raportată la diferența dintre valoarea maximă și cea minimă se constituie într-un indice, astfel:

Indicele speranței de viață:

$$(67,0-25) / (85-25) = 0,700$$

Indicele gradului de alfabetizare:

$$(96,4-0,0) / (100,0-0,0) = 0,964$$

Indicele gradului de cuprindere în învățământ:

$$(73,4-0,0) / (100,0-0,0) = 0,734$$

Indicele nivelului de educație, calculat din cei doi indici anteriori, este:

$$(2 \times 0,964 + 0,734) / 3 = 0,887$$

Indicele PIB pe locuitor este calculat conform unei noi metode stabilite de PNUD în anul curent - diferența dintre logaritmul valorii efective și logaritmul valorii minime este raportat la diferența dintre logaritmul valorii maxime și logaritmul valorii minime, astfel:

Indicele PIB pe cap de locuitor:

$$(\log 2042 - \log 100) / (\log 40000 - \log 100) = 0,503$$

Tabelul A.1.

Indicele Dezvoltării Umane (IDU)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Produsul intern brut (PIB) pe locuitor în:						
- lei, prețuri curente	505	1313	1798	2167	2441	2411
- dolari la paritatea puterii de cumpărare	2935	2975	2105	2128	2207	2042
Gradul de alfabetizare al populației adulte (%)	96,4	96,4	96,4	96,4	96,4	96,4
Rata brută de cuprindere în toate nivelurile de învățământ (%)	71,7	70,2	71,1	71,8	72,9	73,4
Speranța de viață la naștere (ani)	67,5	66,1	65,8	66,7	66,6	67,0
Indicele						
- produsului intern brut	0,564	0,566	0,508	0,510	0,517	0,503
- educației	0,881	0,877	0,880	0,882	0,886	0,887
- speranței de viață	0,708	0,685	0,680	0,695	0,693	0,700
Indicele dezvoltării umane (IDU)	0,718	0,709	0,689	0,696	0,699	0,697

Indicele dezvoltării umane, calculat ca medie a celor trei elemente de bază, cărora li se acordă ponderi egale, este:

$$(0,700 + 0,887 + 0,503) / 3 = 0,697$$

În Rapoartele Naționale ale Dezvoltării Umane pentru anii 1995-1998 indicele PIB pe locuitor s-a calculat conform unei alte metode: nivelul PIB pe locuitor, care depășea media mondială (calculată în fiecare an în raportul mondial) era ajustată pe baza unei scări descrescătoare, valoarea maximă ajustată fiind pentru fiecare an calculată separat de PNUD.

Recalculând IDU pentru anul 1996 folosind pentru toți indicatorii valorile aferente anului 1996, și aplicând noua metodologie de calcul obținem o valoare a IDU de 0,696 și nu de 0,629 cum a fost cuprins în ultimul Raport Național.

Pe baza aceluiași principii, s-a recalculat și IDU pentru Moldova în anii 1993, 1994, 1995, 1996, respectiv 1997.

2. Indicele Dezvoltării Umane în Moldova în comparație cu alte țări.

Pentru comparații internaționale, statele se grupează în felul următor:

state cu dezvoltare umană ridicată:
IDU > 0,800;

state cu dezvoltare umană moderată:
0,501 < IDU < 0,799

state cu dezvoltare umană scăzută:
IDU < 0,500.

Raportul mondial al dezvoltării umane pentru 1999 al PNUD conține cele mai recente date pentru comparații internaționale (UNDP, World Human Development Report, 1999). Datele din acest raport se referă la anul 1997 și în majoritatea cazurilor ele sunt inferioare celor oficiale, prezentate de guvernul din Moldova. Subestimarea ține de doi factori majori: rata brută de cuprindere în învățământ și PIB pe locuitor. Autorii calculelor prezentate în rapoartele dezvoltării umane sunt experți ai PNUD, iar datele folosite sunt luate de la ONU, Băncii Mondiale și de la alte organizații internaționale.

După indicele dezvoltării umane, poziția internațională a Moldovei în lista celor 174 de țări a fost următoarea: 75 în 1994, 81 în 1995, 98 în 1996, 110 în 1997, 113 în 1998 și 104 în 1999.

Distanța dintre Moldova și primele 20 de țări este mare: peste 0,3 puncte din valoarea IDU. Trebuie menționat că grupa celor 20 de țări include toate țările Europei de Vest (cu excepția Portugaliei și Spaniei), țările scandinave și alte cinci țări neeuropene: Canada, Statele Unite, Japonia, Noua Zeelandă și Australia. Pe primele patru poziții se plasează Canada, Norvegia, Statele Unite și Japonia. Indicele Dezvoltării Umane al Canadei are valoarea de 0,932 și depășește valoarea respectivă pentru Moldova de 1,4 ori. Astfel Canada, pentru a lichida toate neajunsurile în domeniul dezvoltării umane are de depășit 6,8 procente, pe când Moldova 31,7 (Raportul Mondial al Dezvoltării Umane, 1999, pag. 134).

Din punct de vedere al dezvoltării umane, Moldova este comparabilă cu Kîrgîzstan (97), Azerbaidjan (103), Tadjikistan (108). Ca și toate statele CSI, Moldova face parte din categoria statelor cu dezvoltare umană moderată (cu un IDU între 0,501 și 0,799).

Tabelul A.2.

Poziția statelor CSI după valoarea IDU și PIB pe locuitor (PPC)

	Poziția țării conform:	
	IDU	PIB pe locuitor la PPC
Armenia	99	123
Azerbaidjan	110	138
Belarusi	68	79
Gruzia	108	141
Kazahstan	93	104
Kîrgîzstan	109	127
Moldova	113	136
Rusia	72	77
Tadjikistan	118	161
Turkmenistan	103	120
Ucraina	102	118
Uzbekistan	104	117
Informativ:		
România	74	78

Este interesant de comparat poziția statelor CSI după valoarea IDU și PIB pe locuitor (PPC).

PIB pe locuitor în Moldova este mult mai mic în comparație cu alte state CSI. Totodată, conform IDU Moldova ocupă penultimul loc printre statele comunității, iar în funcție de PIB pe locuitor deține locul 9.

Învățământul

Schimbările care au loc în Moldova în perioada transformărilor au afectat și capitalul educațional. Procesul privatizării s-a răsfrânt și asupra sistemului de instruire, în special asupra învățământului superior (nivelul III). În anul precedent 32 de colegii și universități private au activat în cadrul unui număr total de 94 de instituții de învățământ superior. Fiecare al 6-lea student universitar își face studiile într-o instituție privată. În același timp învățământul școlar (primar, gimnazial, mediu general și liceal) și învățământul mediu profesional au rămas practic neatins de tendințele către învățământul privat. (Instituțiile private au reprezentat, respectiv, 1,2% și 6,9% școli și câte 0,4% elevi).

La începutul anului școlar 1998-1999, 789,4 mii elevi și studenți, reprezentând 73,4% din populația de vârstă școlară (7-22 ani) erau cuprinși într-o activitate de pregătire generală profesională. Astfel, fiecare a 5-a persoană a țării este cuprinsă într-o formă organizată de instruire. Față de anii precedenți rata brută de cuprindere în învățământ a înregistrat o ușoară creștere, cu toate că numărul total al elevilor și studenților s-a micșorat cu peste 120 mii.

În rețeaua învățământului de bază (obligatoriu) - primar și gimnazial, rata de cuprindere în anul 1998-1999 era de 92%: 96% în învățământul primar (clasele 1-4) - 96% și 89,4% în învățământul mediu incomplet (clasele 5-9).

Rata de cuprindere în învățământul neobligatoriu alcătuiește mai puțin de jumătate — 45,5% — din populația în vârstă de 16-22 ani, din care 33,4% în învățământul superior universitar (18-22 ani).

Pe parcursul anului precedent, în re-publică funcționau 1549 de școli, gimnazii, licee cu un număr de 650,7 mii elevi. Ponderea elevilor ce învață în gimnazii în numărul total al elevilor, comparativ cu anul precedent, nu s-a modificat și constituie 21 la sută, în timp ce ponderea elevilor ce învață în licee a crescut mai mult de două ori, reprezentând 16%. Pe lângă colegii funcționează clase de liceu iar în colegiile pedagogice își fac studiile copii în clase primare.

Din numărul total de instituții de învățământ 18 sunt private (3 școli primare, 2 școli medii de învățământ general, 2 gimnazii și 11 licee). În ele își fac studiile 2,7 mii persoane sau 0,4% din numărul total de elevi (în 1997 - 0,3%). Plata pentru un an de studiu în școlile particulare variază, în medie, de la o mie până la 4 mii lei.

Se manifestă în continuare o serie de tendințe negative în învățământul școlar. La începutul anului de studiu 1998/99 fiecare a doua școală avea nevoie de reparație capitală (în anul 1997/98 fiecare a treia), iar 110 școli (7%) se aflau în stare avariata.

Doar jumătate din școlile medii, gimnazii, și licee dispun de cabinete de informatică și tehnică de calcul. Numărul locurilor de muncă înzestrate cu tehnică de calcul constituie 10,5 mii; astfel, la un loc revin în medie 60 elevi. Mai mult de o pătrime din școli nu sunt înzestrate cu săli sportive iar bazine de înot au numai 14 școli (0,9%). De hrană caldă beneficiază doar o treime din numărul total de elevi.

Problemele financiare au condus la lichidarea instituțiilor extrașcolare în re-publică (casele de creație tehnică, stațiile tinerilor tehnicieni, turiști, naturaliști și altele). În ultimii 6 ani s-a micșorat numărul bibliotecilor pentru copii cu o treime (de la 304 până la 206).

La începutul anului 1999, sistemul de studii medii profesionale cuprindea 87 instituții de învățământ în care își făceau studiile 32,5 mii persoane, din care 4% pe bază de contract. Mărimea plății pentru instruire prin contract variază de la

250 la 2300 lei pe an, reprezentând în medie 1148 lei pentru un elev.

Reformarea sistemului de studii medii profesionale a determinat crearea instituțiilor polivalente ce asigură pregătire profesională într-un sector larg de calificare, și o pregătire generală de liceu. În prezent există 52 de instituții de acest tip, în care își fac studiile 26,3 mii persoane (81% din numărul total).

Burse bugetare primesc 65% din numărul total de elevi ai școlilor profesionale de stat. Mărimea medie a bursei de studiu este de 41, 5 lei.

La începutul anului de studii 1998/99 în republică funcționau 56 colegii care cuprindeau 29,7 mii studenți sau 81 la 10 mii locuitori. Fiecare al treilea student învață prin sistem contractual, față de fiecare al patrulea în anul precedent. În 37 de colegii de stat, studiază prin contract 5,0 mii de studenți, 19% din numărul total.

Burse bugetare primesc 41% din numărul total de studenți ai colegiilor de stat (secția de zi), media acestei burse de 44 lei.

La începutul anului de studii 1998/99 în republică funcționau 38 instituții de învățământ superior cu 72,7 mii studenți, ceea ce reprezintă 199 studenți la 10 mii locuitori (în România — 157). Față de anul precedent numărul instituțiilor s-a mărit cu 10 unități (8 private, una străină și una finanțată de întreprinderi mixte) iar numărul studenților cu 11 la sută.

Fiecare al doilea student învață prin contract. În 13 instituții superioare de învățământ de stat studiază pe bază de contract 20,3 mii persoane (34%). Plata pentru un an de studiu pe bază de contract variază în medie de la 1,3 la 4,0 mii lei; în instituțiile private plata variază de la 1,9 la 4,8 mii lei.

Din numărul total de studenți ai instituțiilor superioare de stat, 43% primesc burse bugetare, media bursei fiind de 56 lei.

Prin intermediul Ministerului Educației și Științei 10,7 mii cetățeni ai republicii își fac studiile peste hotare, din care majoritatea în instituțiile de învățământ superior din România (88%).

Perioada de tranziție a determinat schimbări și în alegerea căilor de instruire alese de către tineri. Acestea variază în funcție de nivelul de instruire. Astfel, din numărul total de tineri înmatriculați în școlile profesional tehnice au studii gimnaziale (80%), 19% au fost absolvenți ai școlilor medii și 1% ai liceelor. În colegii, 80% sunt absolvenții ai liceelor și școlilor medii generale și 20% absolvenți ai gimnaziilor. În instituțiile de învățământ universitar 74% sunt absolvenți ai liceelor și școlilor medii generale, iar fiecare al cincilea este absolvent al colegiului și doar 2% sunt absolvenți ai instituțiilor tehnico-profesionale.

Cea mai mare cerere o au instituțiile de învățământ care pregătesc specialități în științele juridice și economice — (19%), medicina (14%), psihopedagogia (10%). Specialitățile ce au prezentat cel mai mare interes în rândurile candidaților la învățământul universitar au fost dreptul (24%), economia (22%), filologia (10%) și psihopedagogia (7%).

Rămâne de actualizat problema plasării în câmpul muncii a tinerilor specialiști, deseori ei completând rândurile șomerilor. Din numărul total de șomeri înregistrați la oficiile forței de muncă în anul precedent 7,9% erau absolvenți ai gimnaziilor, școlilor medii generale și liceelor, 3,2% și respectiv 3%, absolvenți ai școlilor profesional tehnice și ai instituțiilor de învățământ superior. Rata șomajului printre persoanele tinere (15-24 ani) a fost în anul 1998 de 18,3%, fiind mult superioară față de alte grupe de vârstă și de două ori mai mare față de media pe republică (9,4%).

Produsul Intern Brut

Produsul intern brut în 1998 a fost (conform estimărilor), în condiții compa-

rabile, cu 8,6% inferior față de 1997 (1997 față de 1996: + 1,6%). Valoarea adăugată brută totală s-a situat cu 10,3% sub nivelul anului precedent, cu 4,2% în agricultură, 10,6% în industrie, 17% în construcții.

Analiza contribuției activităților economiei naționale la crearea PIB evidențiază tendința de creștere a participării impozitelor nete pe produs și import (cu 1,6 puncte procentuale față de 1997) în defavoarea serviciilor, care au înregistrat o diminuare de la 39,8% în 1997 la 37,6% în 1998. Contribuția bunurilor la total este relativ constantă (în a.1997 — 46,2%, în a.1998 — 46,8%).

Cât privește structura consumului final total în cei doi ani analizați se remarcă o creștere cu 5%. Cea mai mare pondere în PIB o are consumul final al gospodăriilor, care a crescut cu 16,5%, pe când proporția consumului final al administrației publice și private s-a redus de la 29,8% în 1997 la 18,3% în 1998.

Formarea brută de capital fix, și-a majorat contribuția cu 2%.

Ca urmare a derulării procesului de privatizare a economiei și funcționării în sectorul privat a unor unități semnificative din punct de vedere al potențialului lor productiv, ponderea în produsul intern brut a acestui sector a atins în 1998 56%, pe când proprietatea publică reprezintă 30%, din care cea de stat 20%.

Cât privește produsul intern brut pe locuitor, acesta a fost de 2411 lei prețuri curente (în 1997 — 2441), reprezentând 91,4% față de anul precedent.

Tabelul A.3.

Componentele PIB

	mil. lei, prețuri curente		modificări față de anul precedent, %*	
	1997	1998	1997	1998
Valoarea adăugată brută totală	7665	7435	1,5	-10,3
Agricultura, economia vânatului și silvicultura	2312	2148	12,0	-4,2
Industria	1803	1970	-10,8	-10,6
Construcțiile	422	382	-15,9	-17,0
Altele	3128	2935	-0,3	-13,6
Impozite nete pe produs și import	1252	1369	1,9	1,2
Produsul intern brut	8917	8804	1,6	-8,6

*Ratele anuale sunt calculate pe baza datelor în prețuri comparabile (prețurile anului precedent).

Tabelul A.4.

Structura PIB pe categorii de resurse și utilizări, %

	1997	1998
Producția de bunuri — total	46,2	46,8
Din care:		
Agricultura, economia vânatului și silvicultura	26,0	24,4
Industria	20,2	22,4
Producția de servicii	39,8	37,6
Impozitele nete pe produs și import	14,0	15,6
Produsul intern brut	100	100
Consumul final total	97,3	102,3
Consumul final al gospodăriilor	67,5	84,0
Consumul final al administrației publice și Private	29,8	18,3
Formarea brută de capital fix	19,9	21,9
Variația stocurilor	3,9	4,0
Exportul net	-21,1	-28,2